

شناسایی مولفه های تاثیر گذار بر تمایل کشاورزان به بیمه کردن محصولات کشاورزی

(آزمون فرضیه ها) مطالعه موردی: استان آذربایجان شرقی

آوات ابن عباسی^{۱*}، لقمان رشید پور^۲، سلیمان رسولی آذر^۳

^{۱*} دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران

^۲ استادیار گروه مدیریت کشاورزی، دانشکده کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مهاباد، ایران

^۳ استادیار گروه مدیریت کشاورزی، دانشکده کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مهاباد، ایران

چکیده

رشد روز افزون جمعیت و افزایش میزان مصرف محصولات کشاورزی و تولیدات دامی اهمیت و جایگاه بخش کشاورزی با کلیه زیربخش های مربوط به آن (زراعت، دامپروری و غیره) نمایانتر کرده است. مطالعه حاضر ضمن معرفی نقش بیمه کشاورزی، عوامل موثر بر تمایل کشاورزان استان آذربایجان شرقی که یکی از قطب های عمده بخش کشاورزی ایران محسوب می شود و تحقیقات چندانی در استان مذکور علیرغم اهمیت آن صورت نگرفته، پرداخته است. این تحقیق از نوع توصیفی-پیمایشی می باشد. جامعه آماری این تحقیق کشاورزان دارای بیمه و فاقد بیمه کشاورزی در استان آذربایجان شرقی در سال زراعی ۹۱-۱۳۹۰ بوده است. برای تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS 13 استفاده شده است. آزمون فرضیه های پژوهش نشان داد که بین عوامل تحصیلات کشاورزان، سن کشاورزان، آموزش و ترویج کشاورزان، میزان حق بیمه پرداختی توسط کشاورزان، ریسک گریزی کشاورزان، میزان غرامت دریافتی کشاورزان، اندازه مرزعه، مالکیت اراضی، تنوع محصولات کشاورزی، سابقه دریافت غرامت توسط کشاورزان و میزان آگاهی کشاورزان از اهداف و فواید بیمه در سطوح مختلف دارای رابطه معناداری بوده اند.

واژه های کلیدی: بیمه کشاورزی، تمایل، آذربایجان شرقی، آزمون فرضیه

مقدمه

رشد روز افزون جمعیت و افزایش میزان مصرف محصولات کشاورزی و تولیدات دامی اهمیت و جایگاه بخش کشاورزی با کلیه زیربخش های مربوط به آن (زراعت، دامپروری و غیره) نمایانتر کرده است.

از طرفی فعالیت های بخش کشاورزی به دلیل وابستگی زیاد به شرایط محیطی با ریسک زیادی همراه است. وجود این ریسک همواره نگرانی کشاورزان را پیرامون درآمد آنها در پی داشته و در این راستا، بیمه به عنوان تضمین و اطمینانی برای جلوگیری از بازماندن روند تولید و ابزاری برای کاهش ریسک و افزایش انگیزه سرمایه گذاری در کشاورزی مطرح بوده است.

مهبجوری و همکاران (۱۳۹۰) به نقل از لی (Lee, 1982) می نویسند: بیمه ی محصولات، کشاورزان را در برابر نابودی یا ضایع شدن محصول با پرداخت حق بیمه ی اندکی محافظت نموده و نیز می تواند منبع اطمینان و اعتماد کشاورزان برای پذیرش و تقاضای بیمه و استفاده از نوآوری ها و روش های اصلاح شده ی کشاورزی و همچنین زمینه ساز سرمایه گذاری بیشتر در کشاورزی باشد.

طبق آمار فائو، بیمه محصولات کشاورزی در بیش از ۷۰ کشور جهان در شکل ها و اهداف گوناگونی مورد استفاده قرار گرفته است. به طور دقیق تر، کشورهای توسعه یافته برنامه های بیمه را فقط جهت ایجاد یک وسیله برای مدیریت خطر پذیری و ریسک به اجرا در نمی آورند، بلکه با اجرای این برنامه ها، سعی در بهبود دسترسی کشاورزان به اعتبارات، تشویق کشاورزان به تولید محصولات با ارزش و پرریسک و ایجاد پایداری بیشتر در کشاورزی و صنایع وابسته به آن دارند (Vandever, 2001). با توجه به اندک مطالب فوق الذکر می توان به طور خلاصه عنوان نمود که عدم حمایت و به عبارتی عدم زمینه سازی بستر سرمایه گذاری و توجیه پذیر نمودن فعالیت در بخش کشاورزی از طرفی و نیز نیاز روز افزون جوامع به تامین غذایی با توجه به رشد جمعیتی جهان، حداقل صدمات آن به کشورهای فاقد برنامه و حمایت از بخش کشاورزی، واردات مواد غذایی مورد نیاز و خروج ارز و سرمایه های ملی و وابستگی آنها خواهد بود.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر را میتوان از نظر هدف، پژوهشی کاربردی و از نظر گردآوری داده ها یک تحقیق میدانی، و در کل یک تحقیق توصیفی-پیمایشی به حساب آورد و از آنجا که جامعه خاصی را مطالعه می کند، در زمره مطالعات موردی نیز جای میگیرد. برای گردآوری اطلاعات از روشهای کتابخانه ای (مراجعه به کتب، مقالات، آرشیو، اینترنت و ...) و میدانی (توزیع پرسشنامه) استفاده شده است.

جامعه آماری این پژوهش شامل کشاورزان دارای بیمه و فاقد بیمه کشاورزی در استان آذربایجان شرقی می باشند. طبق آخرین آمار اعلام شده توسط مرکز آمار ایران، جامعه آماری مذکور ۲۴۴۸۴۰ نفر می باشند که شامل شاغلین زیربخش های مختلف کشاورزی (زراعت، باغبانی و ترکیب زراعت و باغبانی و غیره) می باشد.

مقدار حجم نمونه با استفاده از فرمول تعیین حجم نمونه کوکران با توجه به اینکه p, q (مقدار توزیع صفت و عدم توزیع آن) مساوی $0/5$ ، و N مقدار حجم نمونه برابر 244840 ، و e نیز برابر با $0/07$ در نظر گرفته شده است، برابر 195 تعیین گردیده و در نهایت از 220 پرسشنامه توزیعی جهت این امر، تجزیه و تحلیل پژوهش با 192 پرسشنامه کامل، با روش آماری تحلیل عاملی جهت تبیین تمایل کشاورزان به بیمه کرن محصولات خود و با استفاده از نرم افزار $SPSS / v13$ صورت گرفت. اعتبار پایایی پرسشنامه، با انجام تست پایلوت (پیشرو) و با پرسشنامه تعداد 30 نفر از کشاورزان به تصادف انتخاب شدند. بر این اساس ضریب پایایی پرسشنامه تحقیق با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ توسط نرم افزار $SPSS 13$ برابر $0/893$ بدست آمد.

نتایج

الف: نتایج توصیفی

۱- سطح تحصیلات کشاورزان

نتایج نشان داد که $22/9$ درصد کشاورزان بیسواد مطلق، $18/8$ درصد ابتدایی، 26 درصد راهنمایی، $15/1$ درصد دبیرستان و $17/2$ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی بودند. با توجه به نتایج جدول شماره (۴-۴) اغلب کشاورزان از سطح تحصیلات مناسبی برخوردار بودند.

توزیع فراوانی سطح تحصیلات کشاورزان

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی نسبی
بیسواد مطلق	۴۴	۲۲/۹
ابتدایی	۳۶	۱۸/۸
راهنمایی	۵۰	۲۶
دبیرستان	۲۹	۱۵/۱
دانشگاهی	۳۳	۱۷/۲

منبع: یافته های تحقیق

۲- نوع فعالیت کشاورزی

نتایج مندرج در جدول شماره (۴-۵) نشان داد که، شغل ۲۴/۵ درصد کشاورزان زراعت، ۱۲/۵ درصد باغبانی و شغل ۶۳ درصد کشاورزان زراعت - باغبانی بود. با توجه به یافته‌ها می‌توان بیان کرد که اکثر کشاورزان استان در کنار زراعت به باغداری نیز می‌پرداختند. توضیح اینکه در تقسیم تصادفی پرسشنامه ها موردی از شغل دامداری در جامعه آماری مشاهده نشد.

توزیع فراوانی نوع فعالیت کشاورزان مورد مطالعه

شغل	فراوانی	درصد فراوانی نسبی
زراعت	۴۷	۲۴/۵
باغبانی	۲۴	۱۲/۵
زراعت - باغبانی	۱۲۱	۶۳
شغل دوم		
بله	۷۶	۳۹/۶
خیر	۱۱۶	۶۰/۴

منبع: یافته های تحقیق

یافته های جدول (۴-۵) نشان داد که ۳۹/۶ درصد کشاورزان در کنار کشاورزی شغل دیگری داشتند. لذا می‌توان گفت که ۴۰ درصد کشاورزان برای تامین معاش زندگی به شغل دوم روی آورده بودند.

۳ - کیفیت خدمات دریافتی از شرکت های بیمه

نتایج نشان داد که ۵/۲ درصد کشاورزان کیفیت خدمات ارائه شده از طرف شرکت های بیمه به بیمه گذاران را در سطح خیلی کم، ۱۴/۶ درصد کم، ۳۹/۱ درصد متوسط، ۳۳/۳ درصد زیاد و ۷/۸ درصد در سطح خیلی زیاد در پذیرش بیمه محصولات کشاورزی از طرف کشاورزان را موثر ارزیابی کرده بودند. با توجه به نتایج بدست آمده می‌توان بیان کرد که عامل کیفیت خدمات ارائه شده توسط شرکت های بیمه گر در بیمه کردن محصولات از طرف کشاورزان عامل مهمی بود.

توزیع پراکندگی سطح کیفیت ارائه خدمات توسط بیمه گر

درصد فراوانی نسبی	فراوانی	سطح کیفیت خدمات
۵/۲	۱۰	کم
۱۴/۶	۲۸	خیلی کم
۳۹/۱	۷۵	متوسط
۳۳/۳	۶۴	زیاد
۷/۸	۱۵	خیلی زیاد

- منبع: یافته های تحقیق

ب - آمار استنباطی

- آزمون فرضیه ها

- فرضیه اول : بین تحصیلات کشاورزان و تمایل آنها به بیمه کردن محصولات خود رابطه معنا دار وجود دارد.
برای آزمون این فرضیه از ضریب فی استفاده شد. نتایج مندرج در جدول (۴-۳۶) نشان می دهد که فی محاسبه شده در سطح کمتر از ۰/۰۱ معنادار شده. بنابراین با احتمال ۹۹ درصد می توان گفت بین تحصیلات کشاورزان و تمایل آنها به بیمه کردن محصولات خود رابطه معنا دار وجود دارد.

ضریب همبستگی فی برای رابطه بین تحصیلات کشاورزان و تمایل آنها به بیمه کردن محصولات خود

نتیجه	سطح معنا داری	ضریب فی	رابطه بین تمایل به بیمه کردن محصول از طرف کشاورزان با
قبول فرضیه	۰/۰۰۱	-۰/۱۲۵	تحصیلات

- منبع: یافته های تحقیق

فرصیه دوم: بین سن کشاورزان و تمایل آنها به بیمه کردن محصول خود رابطه وجود دارد.

نتایج آزمون وی کرامر (V) مطابق جدول شماره (۳۷-۴) نشان داد که بین سن کشاورزان و تمایل آنها به بیمه محصولات خود در سطح ۰/۰۵ رابطه معنادار وجود داشت.

رابطه بین تمایل به بیمه کردن محصول از طرف کشاورزان با سن کشاورزان

رابطه بین تمایل به بیمه کردن محصول از طرف کشاورزان با	ضریب V	سطح معناداری	نتیجه
سن	۰/۳۲۴	۰/۰۰۱	قبول فرضیه

- منبع: یافته های تحقیق

فرضیه سوم: بین آموزش و ترویج و تمایل کشاورزان به بیمه کردن محصولات کشاورزی رابطه معنادار وجود دارد.

برای آزمون فرضیه از آزمون وی کرامر (V) استفاده شد. نتایج ارائه شده در جدول (۴-۳۸) نشان داد بین آموزش و ترویج با تمایل کشاورزان به بیمه کردن محصولات کشاورزی در سطح یک درصد رابطه مثبت و معنادار وجود داشت.

رابطه بین تمایل به بیمه کردن محصول از طرف کشاورزان با آموزش و ترویج

رابطه بین تمایل به بیمه کردن محصول از طرف کشاورزان با	ضریب V	سطح معناداری	نتیجه
آموزش و ترویج	۱۳/۴۵	۰/۰۰۹	قبول فرضیه

- منبع: یافته های تحقیق

فرضیه چهارم: بین میزان حق بیمه پرداختی توسط کشاورزان و تمایل آنها به بیمه کردن محصولات خود رابطه وجود دارد.

بر اساس جدول توافقی (۳۹-۴) و نتایج آزمون کندال جدول شماره (۴۰-۴) نشان داد که بین حق بیمه پرداختی و تمایل کشاورزان به بیمه کردن محصولات رابطه وجود دارد.

جدول توافقی حق بیمه پرداختی با بیمه کردن محصولات کشاورزی

بیمه کردن محصول	حق بیمه پرداختی					جمع
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	
حق بیمه پرداختی						
بیمه کردن محصول						

بله	۵	۲۲	۴۳	۴۷	۴	۱۲۱
خیر	۳	۲۰	۱۷	۱۴	۱۷	۷۱
جمع	۸	۴۲	۶۰	۶۱	۲۱	۱۹۲

- منبع: یافته های تحقیق

رابطه تمایل به بیمه کردن محصولات کشاورزی با میزان حق بیمه پرداختی توسط کشاورزان

نتیجه	سطح معنا داری	ضریب کندال	رابطه بین بیمه کردن محصولات کشاورزی با
قبول فرضیه	۰/۰۰۰	۰/۲۳۲	میزان حق بیمه پرداختی توسط کشاورزان

- منبع: یافته های تحقیق

فرضیه پنجم: بین ریسک گریزی کشاورزان و تمایل آنها به بیمه کردن محصول خود رابطه وجود دارد. نتایج آزمون وی کرامر (V) مندرج در جدول (۴-۴۱) نشان می دهد که در سطح کمتر از ۰/۰۱ رابطه معنادار بین ریسک گریزی کشاورزان و بیمه کردن محصول وجود داشت.

رابطه بین تمایل به بیمه کردن محصول از طرف کشاورزان با ریسک گریزی

نتیجه	سطح معنا داری	ضریب V	رابطه بین تمایل به بیمه کردن محصول از طرف کشاورزان با
قبول فرضیه	۰/۰۰۰	۰/۳۴۰	ریسک گریزی

- منبع: یافته های تحقیق

بحث و نتیجه گیری

- **فرضیه اول:** بین تحصیلات کشاورزان و تمایل آنها به بیمه کردن محصولات خود رابطه معنادار وجود دارد. نتایج آزمون نشان داد که در سطح احتمال ۹۹ درصد این فرضیه مورد تایید قرار گرفت. این نتیجه بیانگر آنست که با افزایش سطح تحصیلات تمایل به بیمه کردن محصولات کشاورزی افزایش می یابد. در نتیجه برای بهبود پذیرش بیمه لازم است که سطح تحصیلات کشاورزان را چه بصورت رسمی و یا غیر رسمی ارتقاء داد.

– **فرضیه دوم:** بین سن کشاورزان و تمایل آنها به بیمه کردن محصول خود رابطه وجود دارد. نتایج آزمون وی کرامر (V) نشان

داد که بین سن کشاورزان و تمایل آنها به بیمه محصولات خود در سطح $0/05$ رابطه معنادار وجود داشت.

با توجه به ضریب متغیر سن ($-1/902$) و سطح معنادار ۵ درصد، رابطه معکوس بین این متغیر با بیمه کردن محصول وجود دارد. با وجود اینکه افراد مسن نسبت به جوانان خطر گریزیرترند، نتایج این پژوهش نشان می دهد که با افزایش سن کشاورز، تمایل به استفاده از پوشش بیمه ای کاهش می یابد. عوامل گوناگون نظیر نبود آگاهی کافی در مورد بیمه دام و پوشش های گوناگون آن، ناخشنودی از عملکرد صندوق بیمه بویژه هنگام پرداخت خسارت، نبود دسترسی به مراکز ارایه دهنده ی خدمات بیمه ای و محدود بودن خطرات تحت پوشش از مهم ترین دلایل ایجاد کننده چنین تضادی دانست.

پیشنهاد می شود برای جذب افراد میانسال و مسن به بیمه کردن محصول از روش های مناسب برای معرفی فواید بیمه استفاده شود و عوامل ایجاد کننده شناسایی و در رفع آن کوشش بعمل آید.

– **فرضیه سوم:** بین آموزش و ترویج و تمایل کشاورزان به بیمه کردن محصولات کشاورزی رابطه معنادار وجود دارد. برای

آزمون فرضیه از آزمون ضریب کای اسکوئر استفاده شد. نتایج آزمون ضریب کای اسکوئر نشان داد بین آموزش و ترویج با تمایل کشاورزان به بیمه کردن محصولات کشاورزی در سطح یک درصد رابطه معنادار وجود داشت.

با توجه به معنادار بودن رابطه بین آموزش و ترویج بر بیمه کردن محصول پیشنهاد می شود دوره های آموزشی با معرفی تسهیلات و خدمات بیمه ای و فواید آن برای کشاورزان برگزار شود. همچنین با توجه به نتیجه یاد شده پیشنهاد می شود ترویج فرهنگ بیمه محصول در بین کشاورزان به برنامه های مدون و اجباری سازمان های کشاورزی در سطح کشور تبدیل شود

فرضیه چهارم: بین میزان حق بیمه پرداختی توسط کشاورزان و تمایل آنها به بیمه کردن محصولات خود رابطه وجود

دارد. نتایج آزمون کندال نشان داد که بین حق بیمه پرداختی و تمایل کشاورزان به بیمه کردن محصولات رابطه وجود دارد.

پرداخت حق بیمه یکسان توسط کشاورزان و مبنا قراردادن تنها نوع کشت برای تعیین مقدار حق بیمه کافی نیست لذا پیشنهاد می شود میزان پرداخت حق بیمه پرداختی توسط کشاورزان برحسب میزان درآمد آنها متفاوت باشد. افزون براین شایسته است سیاست ها به گونه ای اتخاذ شود که کشاورزان دارای توان اقتصادی کمتر، بتوانند از کمک های دولتی برخوردار باشند.

فرضیه پنجم: بین ریسک گریزی کشاورزان و تمایل آنها به بیمه کردن محصول خود رابطه وجود دارد. نتایج آزمون ضریب کای اسکویر نشان داد که در سطح کمتر از ۰/۰۱ رابطه معنادار بین ریسک گریزی کشاورزان و بیمه کردن محصول وجود داشت. با توجه به نتایج مذکور پیشنهاد می شود از طریق برگزاری کلاسهای روانشناسی توسط واحد ترویج ادارات کشاورزی شهرستانها (با کمک کارشناسان روانشناسی) روحیه ریسک پذیری را در کشاورزان تقویت نمود.

منابع

۱. جهاد کشاورزی استان آذربایجان شرقی. (۱۳۹۲). مرکز آمار و اطلاعات.
۲. حافظ نیا، م. (۱۳۸۹). مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی. تهران: سمت.
۳. محمدرضایی، ر. مهجوری، ک. کاوسی کلاشمی، م. عطایی سلوط، ک. (۱۳۹۰). تعیین عوامل موثر بر تقاضای بیمه ی باغداران مرکبات در شهرستان بابل. مجله تحقیقات اقتصاد کشاورزی، ۳. ص: ۸۱-۶۷
۴. مجلس شورای اسلامی، (۱۳۶۲). اساسنامه صندوق بیمه محصولات کشاورزی، بانک کشاورزی
5. Vandevveer, M. L. (2001) . Demand for area crop insurance among litchi producers in northern Vietnam economic research service, us department of agriculture . 26: 173-184
6. Goodwin, B.K. (1993). An empirical analysis of the demand for multiple peril crop insurance. American Journal of Agricultural Economics. 75: 425-434.

Identify factors affecting the willingness of farmers to insure crops (Testing hypotheses) case study :East Azerbaijan Province

A^{*1} PhD student of Agricultural Development. Department of Agriculture Islamic Azad University of Tehran , Iran

B², Assist Prof. Department of Agriculture Management Islamic Azad University of Mahabad ,Iran

C³, Assist Prof. Department of Agriculture Management Islamic Azad University of Mahabad ,Iran

Abstract

Population growth and consumption of crops and livestock production has become more pronounced the importance of the agricultural sector with all its associated sub-sectors including agriculture and livestock. It can be said that agricultural insurance is insurance that can help managers to secure their investment. Due to the importance of agricultural insurance, this study introduces agricultural insurance role and investigate its effect on factors affecting farmers' willingness of East Azerbaijan province that is one of the major poles of agricultural sector although there has not many researches in this field despite its importance. The study was applied research and data collection practices and its implementation is field and has been used questionnaires. That is, the research is a descriptive-survey research. Populations of statistic of this study are agriculture insured and uninsured farmers in East Azerbaijan province in 2011-2012. For data analysis is used from SPSS 13 software. The present study tests showed there are

significance relation between factors such as farming education, farmer age, training and agricultural extension, the amount of premiums paid by farmers , getting record of compensation by farmers and farmers' awareness of the goals and benefits insurance in different levels.

Key Words: Agricultural insurance, willingness, East Azerbaijan, factor analysis,